

KAVALALI MEHMED ALİ PAŞA HAKKINDA KISA BİR ETÜD

Dr. ŞİNASI ALTUNDAĞ

Tarih Doçenti

I. Mehmet Ali Paşa hakkında birkaç söz :

Kavala'da doğduğu zannedilen Mehmed Ali, 1769 tarihinde dünyaya geldi. 1799 tarihinde, yani otuz yaşlarında, İngilizlerin yardımıyla Fransızları Mısırdan çıkarmak için gönderilen Osmanlı kıt'alarına Kavala hakimi tarafından teçhiz edilen askerler de iltihak etmişlerdi ki bunların arasında Mehmed Ali de bu müfrezenin zabıt vekili olarak bulunuyordu.

Mehmed Ali, 1801 tarihinde Mısırın Fransızlar tarafından tahliyesinden sonra da bu paralı askerlerin kumandanı sıfatıyla Mısırdaki kaldı. Çevirdiği entrikalar ve sarfettiği enerji sayesinde, son vali Husrev Paşayı da 1803 tarihinde Mısırdan uzaklaştırdıktan sonra Mısırın mutlak hakimi oldu.

1805 te Babıâli, az çok bir mecburiyet tahtında senevî bir vergiden maada Medineyi zapteden Vahhabileri de te'dip etmek şartıyla, Mehmet Alinin Mısır valiliğini tasdik etti. Mehmed Ali kısa bir zaman zarfında bütün muvaffakiyetlerinin esasını teşkil eden modern bir ordu vücuda getirdi. 13 Mart 1811 de Memlûkleri, kısa bir müddet sonra da Vahhâbileri temizledi; Mora'da Yunan isyanını bastırdı. Fakat Mehmed Alinin muvaffakiyeti nisbetinde e.terese sahası büyüdü. Osmanlı İmparatorluğunun durmayıp giden aczını iyice anlıyan Mehmed Ali, tâbiyet, mükellefiyet vazifelerini unutarak isyan halinde olan valilerle birleşmekten, hattâ istiklâlini elde etmeği bile düşünmekten çekinmedi. 1830 senesinde vukubulan Yunanistanın istiklâli üzerine, Babıâli tarafından bu şartın yerine getirilmesi mümkün olmadığından, bunun yerine Suriyenin kendisine verilmesini istedi; talebinin reddedildiğini görünce Suriye'ye taarruzdan çekinmedi; Osmanlı ordusunu müteaddit muharebelerde mağlup ederek, Osmanlı hanedanını bile tehlikeye düşürdü.

Mehmed Alinin Anadolu'da ilerleyişi Büyük Devletleri birbirine düşürecek ve müdahalelerini mucip olacak bir vaziyet aldığından, böyle Avrupa devletler muvazenesini bozacak ve ihtimal kendi aleyhinde olacak bir cihan harbinin önüne geçmek için, Mehmet Ali ister istemez bu tasavvurundan vaz geçmek mecburiyetinde kaldı; fakat diğer taraftan Mısır, Suriye ve Hicazi, yani İslâm âleminin en mühim ilim ve ter-

biye enistitülerini ve mukaddes yerlerini ihtiva eden Kahire, Şam, Mekke ve Medine'yi kendi idaresi altında topladı ve dolayısıyla İslâm Âleminde Sultandan ziyade nüfuz sahibi oldu,

Mehmed Alinin orduları Yemen ve cenubi Arabistanı zaptederek İran körfezine kadar ilerledi; Irak bile eline düşecek bir vaziyete geldi, Dikkat edilecek olursa Mehmed Ali bununla bütün Arap âlemini kendi idaresi altında toplamış bulunuyordu.

Müdekkiklerin, Mehmed Ali'nin şahsiyeti ve büyük teşebbüs ve muvaffakiyetleri hakkındaki noktai nazarlar çok muhtelifdir: Bazı müverrihler, Mehmed Ali'nin böyle büyük tasavvurlarda bulunamayacağını iddia etmektedirler, Meselâ Kâmil Paşa, Mehmed Alinin Bağdad ve İran körfezini ele geçirmek emelinde bulunması şöyle dursun, Bahreyn adalarının mevcudiyetinden haberi bile olmadığını, kumandanı Hurşid in kazandığı muvaffakiyetlerden cesaret alarak bu sahaları elde etmek emeline düştüğünü ve bu hususta kendisine emir ve tam salâhiyet vermediği kararlaştırdığını yazıyor¹. Fakat Mehmed Alinin yaptığı işleri iyice gözden geçirecek olursak, bunların keskin bir zekânın, enerji ve cesaret dolu bir yüreğin mahsulleri olduklarını anlarız. Mehmet Aliyi bütün bunlara rağmen, cahil ve tecrübesiz addetmek bence bu büyük adama karşı bir hata, bir haksızlık olur. Diğer taraftan Graf von Prokesch-Osten, Mehmed Aliyi ölü bir memlekete hayat veren yaratıcı bir şahsiyet olarak göstermektedir². Mehmed Alinin büyük tesiri altında kaldığı muhakkak olan Graf von Prokesch-Osten yazdıklarında az çok mübalâğa etmekle beraber, Mehmed Ali birçok hususlarda hakikaten büyük bir adamdı; fakat teşebbüslerinin büyüklük ve ehemmiyeti neticede- Fransa hariç- bütün Avrupayı aleyhine çevirdi. Mehmed Alinin elde ettiği muvaffakiyetler bilhassa İngiltereyi kuşullandırmıştı; İngiltere en zengin kolonlsine giden en kısa yolun, Mehmet Alinin Mısır ve Suriyedeki nüfuz ve hakimiyetiyle kapandığını görmüş, Fransıyı bile nazarı itibara almıyarak şiddetle sahaya çıkmış ve nihayet Palmerston gibi büyük bir diplomatın zekâ ve gayretiyle Londra bu meselenin siyasî merkezi haline getirilerek, Mehmed Ali ile meydana çıkan Mısır meselesi İngiliz menfaatlerine uygun bir şekilde halledilmişti.

Bana öyle geliyorki, Avrupa Devletleri XIX, asrın başlangıcında olduğu gibi bir Napoléon galesiyle uğraşmak mecburiyetinde kalaydılar, Mehmed Ali hiç olmazsa bir Arap İmparatorluğu kurmağa muvaffak olacaktı. Mamafih, neticede duçar olduğu büyük hezimetlere rağmen Mısır valiliğini veraseten kendi ailesine temin etmeğe ve Mısıra birçok hususlarda modern bir şekil vermeğe muvaffak oldu.

¹ Kâmil Paşa: Tarihi siyasiî Devleti Aliyyei Osmaniye, C. III. S. 147

² Graf V. Prokesch-Osten: Mehmed Ali, Kap. I.

II. Mehmet Alinin Suriye siyaseti:

Mehmed Alinin üvey (manevî) oğlu İbrahim Paşa³ tarafından idare edilen Suriye seferi 1831 senesi I. Teşrininde başladı, fakat Mehmed Ali Suriye hakkındaki emellerini bundan tam yirmi sene evvel hazırlamaktan çekinmemişti. Suriyeye ait hemen her hadiseye, bilhassa valiler arasındaki münazaalara Mehmed Alinin de karıştığını görüyoruz, Mehmed Ali bu gibi münazaalardan istifade ederek derhal ortaya çıkıyor, münazılardan birini himaye ederek, Babîâliye müessir ve ekseriya arzularının tahakkukunda muvaffak oluyordu. Bu suretle Mehmet Ali, bir taraftan Suriyede taraftar kazanırken, diğer taraftan Babîâli nezdinde nüfuzunu artırıyordu.

Mehmed Ali, daha 1811 senesinde Fransız konsolosu Drovettie'ye o zaman tardedilen Şam valisini tekrar iktidar mevkiine getirmek ve oğlu Tosun için Akkâ valiliğini elde etmek istediğini söylemiş, hattâ Suriyeyi icabında Babîâliden 7-8 milyon krş. mukabilinde satın alabileceğini iddia etmişti⁴. Mehmed Alinin müşavirlerinden biri ve Kahire Tıp Fakültesinin müessisi ve direktörü bulunan Clot beyin Suriye hakkındaki izahı da çok enteresandır: -"Suriyenin Mısır ile birleşmesi zarurî bir tedbirdir. Mısırın tabii hududu Süveyş değil, Anadolu dağlarının etekleridir⁵. Burada Mehmed Alinin Suriyeyi Mısır'a ilhak etmek arzusunun maada Mısırın müdafaası için lüzumlu olan tabii hudutlarında aradığını görüyoruz ki, bundan Mehmed Alinin hakikaten müstakil olmak istediğini istintaç edebiliriz.

1831 senesi Suriyenin zaptı için çok müsait şartları haizdi. Suriye bu esnada merkezî hükümetin zayıflığı dolayısıyla birtakım adeta yarı müstakil ve birbirinin aleyhinde uğraşan gruplara ayrılmıştı. Mehmed

³ İbrahim Paşanın doğumu hakkında iki tarih vardır: 1786, 1789. Mehmet Ali 1787 tarihinde dul bir kadınla evlendiğinden, İbrahim Paşanın, Mehmed Alinin hakikî oğlu olup olmadığını katıyetle söylemek ancak doğum tarihi olarak gösterilen bu iki tarihten hangisinin doğru olduğunu isbat etmekle mümkün olabilir. Yalnız İbrahim, Mehmed Alinin diğer oğlu Tosun'un araları açık olduğu gibi, Mehmet Aliyi de, Tosun'un ölümlüne kadar mühim işleri tercihan kendisine tevdi ettiğini görüyoruz. Bundan başka Ali Fuad'ın Türk Tarih Encümeni mecmuasında (1 Haziran 1928, No. 19 (96) neşrettiği vesaik meyanında bulunan Sait Muhip efendinin lâıyhasında da şöyle bir malûmata tesadüf ediyoruz: Mahdum beylerden birisi dahi Derseadete irsal buyrulsa dedim pek güzel olur Acaba kangısını göndereyim torunum Abbas Paşayımı göndersem dedikte evlâdlarınızdan olsa daha güzel olur ve hemde mübarek hakpayi hazreti Şehinşahiye yüz sürer, Vükelâyi fiham hazratiyle görüşür mahzuziyeti mülükâneyi dahi müste!zim olur, deyu cevap ita olunmuş olup, öyle ise *büyükleri* Sait bey okur yazar ve Farişî ve Arabî, Fransızca ve İngilizce tekellüm eder ve hemde mütefennin gemicidir, Sait beyi inşaallâh evvel baharda Sami beyi terfik eder Derseadete gönderirim demiş . . . » S. 138.

Burada Mehmet Alinin en büyük oğlu olması icabeden İbrahim Paşanın mevzu hahis olmaması hiç şüphesiz calibi dikkattir. Bu taktirde bu günkü Mısır kiral hanedanı Mehmed Aliden değil, İbrahim Paşadan neşet etmiş olması icabeder.

⁴ Süleyman Abu İzzeddin: İbrahim Bâşa fi Suriye, S. 33-34.

⁵ Aynı eser, S. 51-52.

Ali bu muhtelif partileri, birini diğeri aleyhine tahrik ederek kırdırdı; kendisine yardımları dokunacak olanları mükemmelen himaye etti; çalıştırdığı geniş ve faal casus şebekesiyle Suriyeyi nüfuzu altına getirmeğe muvaffak oldu. Neticede burada birçok taraftar kazandı ve bütün hıristiyan ahaliyi kendi tarafına çekti; hatta bazı Suriye şehirlerinde Mehmed Ali bir kurtarıcı nazariyle bekleniyordu.

Osmanlı İmparatorluğu ise Yeniçerilerin 1826 da ilgasiyle ordusunu, 1827 de Navarin faciasıyla donanmasını kaybetmiş ve 1828-1829 Rus harbinin başlamasıyla ne ordusunu ne de donanmasını lâyikiyle düzeltmeğe vakit bulamamıştı; bütün bunlara inzımam eden mütevali isyanlar dolayısıyla malî vaziyeti acınacak bir hale gelmişti.

Avrupa da, bu esnada kendi derdiyle uğraşmak mecburiyetinde idi. Fransa, Belçika ve Lehista kopan isyanlar Avrupa Devletlerini kıs kıvrak bağlamış, Şark meselesinin bu safhasında en ziyade âlakadar olması icabeden İngiltereyi bile ses çıkarmamağa sevk etmişti. Şu halde Mehmed Ali, Avrupa tarafından da ciddi bir mukavemete maruz kalmıyacağını biliyordu.

Bu vaziyet malûm olduktan sonra Mehmed Ali için Suriyeye hücumu meşru kılacak mazeret ve sebep bulmaktan başka yapacak bir şey kalmıyordu, Bunlar da kısaca şunlardan ibaretti⁶.

1 — Mehmed Alinin Mısırdaki başladığı ıslâhat, yaptığı daimî harpler çok büyük mikyasta para sarfını mucip oluyordu. Binlerce Mısır fellâhı (çiftçisi), tarhedilen ağır vergilerden inlemekte idi. Bundan başka binlerce Mısırlı genç gayri muayyen bir zaman için askere alınıyordu. Mısırdaki sanat, ziraat ve ticaret çok ilerlemişti; gerek ziraat mahsülleri, gerek sanat üretimleri, hattâ ticaret Mehmed Alinin inhisarı altında idi; bundan dolayı zavallı fakir halkın vaziyetinde bir tahavvül vücud gelmemiş, yine eski sefalet ve fakru zaruretinde kalmıştı; arada bir fark varsa o da, şimdi eskisinden belki üç misli daha fazla çalışmak mecburiyetinde oluşu idi, Mehmed Alinin aldığı bütün bu tedbirler ve tazyikler Mısırdan 6000 kişiyi Suriyeye ilticaya mecbur etmişti. Mehmed Ali, Akkâ valisi Abdullah Paşadan⁷ mültecilerin derhal iadesini istedi: fakat Abdullah Paşa Mehmed Alinin bu arzusunu yerine getirmek istemediği gibi hiddetli bir ifade ile şu cevabı verdi: Mısırlılar da Suriyeliler gibi Osmanlı İmparatorluğunun tebaasıdır ve Osmanlı İmparatorluğunda, istedikleri bir yerde oturmağa hakları vardır.

Bundan Başka Mehmed Ali, Abdullah Paşayı, Mısırın Suriye ve Arabistan ile olan ticaret ve nakliyatını kendisinin inkişafına büyük bir ehemmiyet verdiği Mısır limanlarına uğramadan, Sina yarımadası

⁶ Süleyman Abu İzzeddin: İbrahim Başa fi Suriye, S. 56 - 58.

⁷ Akkâ valisi Abdullah Paşa 1822 de diğer valilerle münazaalarından dolayı azledilmiş, fakat Mehmed Alinin tavassutu ile yine yerine nasbedilmişti.

üzerinden yapmağı terviç etmek⁸ ve İngilizlerin teşvikiyle Mısır fabrika mamulâtının Irak'a geçmesine mani olmakla ittihâm ediyordu⁹.

2 — Babıâli ile Abdullah Paşa arasındaki ihtilâfta her ikisinin de arasını bulmağa çalışan Mehmed Ali, Babıâli tarafından nakdî ceza olarak istenilen 60000 keseyi tamamlamak için Abdullah Paşaya 11000 kese borç vermişti. Abdullah Paşa bilâhare bu borcunu tediye etmekten imtina etti.

3 — Mehmed Ali Mısırdaki dut ağacı ziraatini ve ipek böcekçiliği büyük bir gayretle himaye ediyordu, fakat ipek böceği tohumunu Suriyeden getirmek mecburiyetinde idi. 1831 de Abdullah Paşa ipek böceği tohumunun Mısıra ihracını menetti.

İşte Mehmed Ali bu sebepler dolayısıyla Suriyeye hücumunda kendisini haklı buluyordu. Sultan Mahmud her şeye rağmen bu iki vali arasında çıkan ihtilâfı sulh tarikiyle halletmek için uğraşdı. Her ikisine de Hattı hümayunlar gönderildi. Abdullah Paşaya, Mısırı alâkadar eden meselelere karışmaması şiddetle ihtar edildi. Fakat Sultan Mahmut tarafından yapılan bütün bu teşebbüsler akim kaldı¹⁰.

Mehmed Ali Suriyeye seferinden evvel, Sultan aleyhine birçok defalar isyan eden Abdullah Paşayı tedip etmek üzere harbetmek mecburiyetinde kaldığını etrafa yaydı. Sultan Mahmud bundan çok müteessir oldu ve Mehmed Alinin islâm diyarının rahatını kaçıran bir münafık olduğunu ilân ettirdi; aynı zamanda Halep valisi Mehmed Paşaya da, Mehmed Ali aleyhine hazırlanmasını emreden bir ferman gönderdi.

1 Şubat 1247 (= 5 Kânunusani 1882) tarihli olan bu ferman¹¹ kısaca şunları ihtiva ediyordu :

“... kendisine (Halep valisi Mehmed Paşa) bundan evvel liyakatine mebni Arabistan ordusu kumandanlığı ve Halep valiliği tevcih edildiğini ve gönderilen evamirde, Mısırdan Akkâya yapılan askerî nakliyatın arzuyu şahanenin hilâfına yapıldığı hakkında kâfi derecede izahat verildiğini İstanbul Kaymakamından Mısırda birçok nasihatları havi bir mektupla bir memur gönderildiğini ve kendisinin (Mehmed Paşa) şayet Mehmed Ali inadında ısrar eder ve kıtalarını Suriyeden çekmezse, hakkında lâzımgelen tedbirlerin alınması için memur edildiğini kezalik müteyakkız davranmış olmak için Anadolu, Rumeli, Bosna ve Arnavutluk taraflarında bulunan bütün askerî kuvvetlerle “Mansure,, askerlerinin, bütün vezir, kumandan ve memurini lâzimenin gerek denizde ve gerek karada Mısırdan gelecek cevaba intizaren hazır bulunmalarının emredildiğini; Mehmed Alinin tahririnde izhar ettiği arzularının

⁸ S. Abu İzzeddin. İbrakim Başa fi Suriye, S. 48 - 58,

⁹ Craf v. Prokesch-Osten : Mehmed Ali, S. 9.

¹⁰ Kâmil Paşa : Tarihi siyasi Devleti aliyyei Osmaniye, C. III., S. 123.

¹¹ Dr. Esed Rustum : Elusulül arabiyye litarib Suriye fi ahd Muhammed Ali Başa, C. I., S. 99.

gayri kabili is'af olduğunu; Mehmed Aliden son emirlere cevap gelmek şöyle dursun mütemerrit ve isyankâr vaziyetinde ısrar ettiğini bildiriyor ve bütün bu hallere sebep olan Mehmed Ali kendi haline bırakıldığı taktirde bu sene İslâm Aleminin mukaddes haç vazifesini ifa edemeyeceği anlatılıyordu.

Sultan Mahmud bu fermanla Mehmed Paşaya büyük salâhiyetler de vermiş bulunuyordu.

Mehmed Ali Sultanın hiddet ve gazabından korkmadı; kemali cesaretle, seyiatıyla müminlerin halifesi olmayacağı kat'i olarak anlaşılan, işi gücü kâfirlerin adetlerini taklitten ve bunları mukaddes islâm diyarında neşr ve tamim etmeğe çalışmaktan başka bir şey olmayan Mahmudun aleyhine hareket ettiğini açıkca izhardan çekinmedi, Mehmed Ali aynı zamanda kendisine minnetdar Mekke şerifini de elde ettiğinden manen de vaziyetini takviye etmişti¹².

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi Mehmed Ali Suriyeyi istilâ için hakikaten en mavafık zamanı seçmişti: Büyük Devletler Avrupa mesaili ile uğraşmak mecburiyetinde idiler; Osmanlı İmparatorluğu bilhassa nizam ve disiplin bakımından en kötü bir vaziyette bulunuyordu. Memleketin her bucağı ihtilâl ve isyan ocakları ile tutuşmakta idi. Bosna, Arnavutluk, Irak (Bağdad) isyanları bunların çok tehlikeli olanları idiler. Suriyede de ihtilâller kopmuştu. Mehmed Alinin teşvikiyle çıkan bir isyanda, Şam valisi Selim Paşa öldürülmüş, Hükümet binaları tahrip edilmiş, birçok halk şehri terk ederek kaçmak mecburiyetine kalmıştı¹³. Bu suretle 15 Teşrinisani 1831 de Sultanın, Konya valisi Uluv Paşayı¹⁴ vali tâyin ettiğini ve isyan eden halk için umumî af verildiğini bildirien fermanı gelinceye kadar Şam hercü merc içinde çalkandı.

Suriyede halk valilerin keyfi olarak tarhettikleri ağır vergilerin tazyiki, bedevilerin çapulculuğu ve bu gibi isyanlar dolayısıyla bizar bir halde idi. Beruttan Şama bir seyahat yapmak değme yeğitin harcı değildi. Bu gibi tehlikeli seyahatları başarabilenler büyük bir kahraman addediliyor, halk şarkıları için bir mevzu teşkil ediyorlardı¹⁵. Bundan dolayı Mehmed Alinin casusları vasıtasıyla zaten birçok şehirler, kendilerine yapılan büyük vaatlerin de tesiriyle Mehmed Aliye iltihaka çoktan razı idiler. Gazze kadısı ile bir Fransız arasında geçmiş olan aşadaki muhavere¹⁶ Suriyelilerin Mehmed Aliye olan meyillerini vazih bir şekilde göstermektedir:

"... mütesellimimizin çöldeki kum gibi teskin edilemeyen bir susuzluğu vardır. Memleketin serveti hazinesine, nehirlerin denize aktığı gibi

¹² S. Abu İzzeddin: İbrahim Başa fi Suriye, S. 58.

¹³ Müzekkeratün tarihihiyye (müellifi meçul): S. 9-36

¹⁴ Aynı eser, Uluv Paşaya Alluş ve Ali Paşa da denilmektedir. S. 41.

¹⁵ S. Abu İzzeddin: S. 319.

¹⁶ Aynı eser, S. 69-70

akar, halbuki halk azap içinde kıvranmakta ve inlemektedir. Gayri insanf denecek derecede ağır olan vergilerden mada mahsül ve ekinleri bedeviler tarafından yağma edilmektedir. Bedevilerin her sene yağma ettikleri mikdar 10,000 kese kıymetinde tahmin edilebilir. Mütesellimimiz bunun önüne geçmek için en basit bir tedbir bile almamaktadır. Abu Nebut burada hakim iken bedeviler daha az cesur ve mahsüller de daha iyi muhafaza edilmekte idi. Onun emniyeti ve asayışı temin için sarf ettiği say, mücrimleri tecziye için bezlettiği gayret bunları (bedevileri) muslihane bir surette yaşamağa icbar etti... Bu gün bu bedeviler sürülerini istedikleri çayırdaki otlatmakta ve istedikleri yerlerde gecelerini geçirmektedirler. Hemen yanımızdaki çölde bunlardan 6,000 kişi yaşamaktadır. Abdullah Paşa, Nablus çiftçilerini tedip edeceğine bunların aleyhine yürümeli idi. Bütün bu yolsuzluklardan halk bıkmış bir halde teceddüt istemektedir. Halk arasında Mehmed Alinin Suriyeyi yakında idaresi altına alacağı şayiaları dolaşiyor; bundan başka Cezairi zapteden milletiniz (Fransız) hakkında Suriyeyi de fethetmeği düşündüğü söylenilmektedir. İşte siz de görüyorsunuz ki bize gelecek fatih hangi taraftan gelirse gelsin büyük bir sevinçle karşılanacaktır.,,

Suriyede olan isyanlardan bilhassa Nablus ve Şamda olanları çok tehlikeli idi. Abdullah Paşa birincisini güç belâ ve ancak Emîr Şahab'ın yardımıyla basdırabilmişti. İkincisi belki de daha tehlikeli idi, fakat Abdullah Paşa Şamı da ele geçirmek niyetinde olduğundan, Şam halkını da kendi tarafına çekmeğe çalıştı; bundan dolayı isyanı bastırmak şöyle darsun, bilakis teşvik ve yardımda bulundu¹⁷.

İmparatorluğun umumî zafı dolayısıyla müessir bir tedbir alamayan Sultan Mahmud, yukarıda zikredildiği gibi, Şam isyanında ve Selim Paşanın katlinde methaldar olunlara afvı umumî bahşetmekten başka bir şey yapamadı. Bu şedit ve enerjik hükümdar fermanında bile çok mutedil bir lisan kullanmak mecburiyetinde kalmıştı¹⁸.

Suriye halkının Mehmed Aliye olan meylini, Suriyenin zaptından sonra Osmanlı memurlarının yerlerinde bırakılmalarıyla anlıyoruz. İbrahim Paşanın hiç mukavemet göstermeden teslim olan Suriye şehirlerinin hükümet erkânına bu hususta gönderdiği mektuplar mevcuttur. Bir birine pek benzeyen bu mektuplardan birisinin muhtasar tercümesini¹⁹, misâl olmak üzere dercediyorum :

İbrahim Paşadan Nablus hükümet erkânına

15 Cemaz II. 1247 = 21. II. Teşrin 1831

"... Malûm olaki: bize arzı inkiyat ettiğinizden ve şehriniz hükümetimizin idaresi altına girdiğinden, sizi muhafaza ve umumî asayışı

¹⁷ Müzekkeratün tarihiyye, S. 22-25 ve S. Abu İzzeddin, S. 69.

¹⁸ Dr. Esad Rustum. C. I S. 72-75

¹⁹ Aynı eser, S. C. I., S. 75-76

temin etmek bizim için bir vazife olmuştur. Şeyh Mehmed Kasım sadakat ve doğruluğunu isbat etmiştir. Bundan dolayı, kendisini, eskiden olduğu gibi, Nablus hâkimi tayin ettik.„

Bundan başka hıristiyanlar da Suriyenin Mehmed Ali tarafından zaptedilmesini çoktan arzu ediyorlardı. Hıristiyanlar İbrahim Paşaya bir muzaffer arslan, bir yardımcı, bir koruyucu nazariyle bakıyor, onun bütün arzu ve emirlerini büyük bir sevinçle kabul ve icra ediyorlardı. Kendisinden gerek malî, gerek askerî hiçbir yardımı esirgemediler. Hanna-el-Bahri²⁰, 23 Mayıs 1832 tarihinde patrik Yusuf Hubeys'e Hıristiyanların da kendi arzularıyla (Hükümetin emri olmadan) askerî hizmete iştirâk etmeleri hususunda yazdığı bir mektup üzerine, Patrik büyük bir memnuniyetle rızasını izhar etmiş ve hıristiyan ahaliye hitaben birçok mektuplarla, onları bu hareket için teşci etmiş ve ateşlemiştir²¹.

Papas Anton-el-Halebi'den olduğu zannedilen 2. II. Kânun 1832 tarihli Patrik Yusuf Hubeys'e hitaben yazılmış olan diğer bir mektupta da²² Patrik'in bizzat İbrahim Paşaya casusluk ettiğini görüyoruz. Bu mektuptan aynı zamanda Mehmed Alinin gayesinin yalnız Abdullah Paşa ile kendi arasında olan ihtilâfı halletmek olmadığını, Osmanlı İmparatorluğunun zafına inzınam eden bu müsait vaziyetten istifade ederek Suriyeyi istilâ ve Mısır'a ilhak etmek istediğini, hatta istiklâl elde etmeği düşündüğünü, Osmanlı Hükümeti ve metbuu Sultan hakkında artık hiçbir hürmet duymadığını, Sultana cevap vermenin onca lüzumsuz bir şey olduğunu vazıhan anlıyoruz.

Mehmed Ali sarfettiği bu kadar fedakârlıklar, çalışmalar ve gayretlerden ve kazandığı bu kadar taraftarlardan sonra, Osmanlı Hükümetinin bir tâbii olarak kalmak istemiyecekti ve bu aşikârdı. Bu gibi ince noktalarda çok zeki ve hassas olan Mehmed Ali, teşebbüslerinin gayesini apaçık izhar etmemekle beraber, elinden geleni yaptı. Fakat hakikatta erişmek istediği şeyi, istikbâle ve hadisatın inkişafına terketti. Abdullah Paşanın bir zamanlar en sadık dostu olan Emir Beşir bile Mehmed Ali tarafını iltizam etmiş ve yahut etmek mecburiyetinde kalmıştı.

Bu vaziyet karşısında ve ekseriyeti itibarıyla Mehmed Aliyi tutan halk arasında, bidayette İstanbul'dan da yardım göremiyen Abdullah Paşa için ümit olarak çok kuvvetli olan meşhur Akkâ kalesiyle, cesaretlerinden emin olduğu 8,000²³ askerinde başka bir şey kalmamıştı.

²⁰ Mehmed Alinin Suriye finans umum müdürü.

²¹ Dr. Esed Rustum : Elusulülarabiyye tarih Suriye fi ahd Muhammed Ali B. S. 134-135

²² Aynı eser, S. 97-99

²³ Graf v. Prokesch-Osten : Mehmed Ali S. 51; bu miktar Kâmil Paşanın tarihi siyasesinde 2500 olarak gösterilmiştir. C. III., S. 124